

В. В. Узунов,

к. е. н., доцент, ректор, Університет економіки та управління

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА РІВНЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

V. Uzunov,

Ph.D., Associate Professor, Rector, University of Economics and Management

ESTIMATION OF POTENTIAL OF REGION'S INNOVATIVE DEVELOPMENT

Розглянуто основні підходи до комплексної оцінки рівня інноваційного розвитку економіки регіонів в системі державного управління. Визначено вимоги, які ставляться до показників оцінки інноваційного потенціалу. Здійснено аналіз динаміки та складників економічного зростання у 2012 р. в Україні. Запропоновано структуру комплексної оцінки інноваційного потенціалу регіону. Обґрунтовано необхідність дотримання методологічних принципів, використовуваних при формуванні пріоритетів інноваційної діяльності.

The basic going is considered near the complex estimation of level of innovative development of economy of regions in the system of state administration. Requirements that is produced to the indexes of estimation of innovative potential are certain. The analysis of dynamics and constituents of the economy growing is carried out in 2012 in Ukraine. The structure of complex estimation of innovative potential of region is offered. The necessity of observance of the methodological principles used for forming of priorities of innovative activity is reasonable.

Ключові слова: механізм державного управління, інновації, регіональна інноваційна політика, інноваційний розвиток, інноваційна політика, інноваційний потенціал, рівень інноваційного розвитку.

Key words: mechanism of state administration, innovation, regional innovative politics, innovative development, innovative politics, innovative potential, level of innovative development.

ВСТУП

Оцінка інноваційного розвитку припускає аналіз цілої системи індикаторів і показників. В той же час, неможливо визначити пріоритети стійкого соціально-економічного розвитку регіонів без оцінки існуючого соціально-економічного положення, наявного потенціалу і тих специфічних умов і чинників, які відображають унікальність регіональної соціально-економічної системи.

Економічні та соціокультурні характеристики конкретного регіону визначають не лише адаптаційні можливості регіону до нових соціально-економічних викликів, але здатність регіональної системи перевести їх в нові точки регіонального зростання.

Метою оцінки інноваційного потенціалу є отримання своєчасної, стратегічно орієнтованої, об'єктивної і достовірної інформації про наявні ресурси і можливості, рівень розвитку інноваційного середовища та інноваційної активності в контексті стійкого соціально-економічного розвитку регіону.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є розгляд основних підходів до комплексної оцінки рівня інноваційного розвитку економіки регіонів в системі державного управління з метою вдосконалення державної інноваційної політики. Дослідження побудовано на системному підході, а також сукупності методів, які забезпечу-

ють реалізацію такого підходу, а саме: аналізу, синтезу та логічного узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Визначення системи показників є однією з ключових методологічних проблем в плані забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку регіону. Показники оцінки інноваційного потенціалу необхідно розробляти відповідно наступним вимогам. По-перше, однозначність, простота в розумінні і використання (показник свідчить про розвиток потенціалу або навпаки).

По-друге, важливою вимогою є співвідношення (використовувати показники інноваційного потенціалу повинні безпосередньо співвідноситися з цілями і завданнями соціально-економічного розвитку). По-третє, порівняння — в ідеалі показники повинні забезпечувати порівняння в часі і просторі, дозволяти проводити порівняння між регіонами.

Крім того, використовувати показники мають бути сформульовані так, щоб їх значення могли бути перевірені, повинні ґрунтуватися на надійних системах збору даних, тобто відповідати вимозі перевірки.

В умовах обмежених ресурсів не втрачає своєї важливості вимога економічної доцільності, що полягає в дотриманні розумного співвідношення між витратами на збір даних, і можливостями їх використання з точки зору практики. Там, де це можливо, показники інноваційного потенціалу повинні ґрунтуватися на вже існуючих статистичних даних.

Показник інноваційного потенціалу має ґрунтуватися на даних, які можна отримати за час, досить розумний з урахуванням рішень, що приймаються на основі цього показника. Система розроблених показників не повинна перешкоджати інноваційним процесам. Вживані нині методи оцінки інноваційного потенціалу можна поділити на: кількісні методи, якісні і комбіновані методи оцінки інноваційного потенціалу. В той же час, кількісні методи, що містять числові вирази різних показників, ґрунтуються на статистичних даних, найчастіше використовуються при оцінці інноваційного потенціалу в процесі планування стратегії соціально-економічного розвитку регіону.

Якісні методи, орієнтовані на опис якостей і характеристик досліджуваного об'єкту, що ґрунтуються переважно на індивідуальних або експертних оцінках, застосовуються не стільки поширено. Ще одна група методів — комбіновані, які займають як би проміжне положення між кількісними і якісними методами. У основу комбінованих методів оцінки інноваційного потенціалу закладені як якісні характеристики, описовий принцип, так і кількісні параметри [1, с. 55].

На наш погляд, саме комбіновані методи дозволяють врахувати складність і багатогранність феномену інноваційного потенціалу при проведенні оцінки, тим самим дозволяючи отримати об'єктивнішу картину і знизити можливі ризики як якісних, так і кількісних методів. Комбінована оцінка створює додаткові можливості для чіткішого визначення ролі структурних елементів інноваційного потенціалу в системі соціально-економічного розвитку регіону, оцінити ризики, виникаючі протиріччя, а відповідно, і виявити методи зниження рівня потенційних ризикованих планованих змін.

Нині необхідно відмітити, що показники інноваційного потенціалу використовуються в інтегрованих оцінках соціально-економічного розвитку у межах застосування різних технологій, що проводяться як органами влади, так і зовнішніми інститутами (рейтинговими агентствами, різними міжнародними і некомерційними організаціями) моніторинг рівня соціально-економічного розвитку регіонів включає

показники основних параметрів, які відображають соціально-економічне положення як на національному, так і на галузевому рівні.

Для забезпечення ефективного функціонування інноваційної системи регіону та оптимізації управляючого інструментарію, керуючись соціально-економічним підходом до державного управління інноваційним розвитком проведемо аналіз виділених підсистем інноваційної системи регіону. Інноваційну систему необхідно представити як сукупність основних чотирьох підсистем, до яких відносяться: економічна, соціальна, екологічна, інвестиційно-інноваційна [2, с. 37].

Протягом 2012 р. в Україні під впливом світової економічної депресії сповільнювалася економічна динаміка. У I і II кв. порівняно з відповідними кварталами 2011 р. приріст ВВП склав 2,2 і 3% відповідно. Якщо економічне зростання у 2011 р. забезпечувалося передусім виробничими галузями економіки, то у 2012 р. ситуація змінилася — приріст ВВП сформовано насамперед сферами транспорту й торгівлі, що пов'язано з підготовкою і проведенням Євро-2012, а також задоволенням зростаючого платоспроможного попиту населення. Негативний внесок зробили сільське господарство, переробна промисловість, будівництво та фінансова діяльність.

У 2012 р. помітне сповільнення динаміки економічного зростання супроводжувалося значним зниженням динаміки інвестиційної діяльності. За результатами 2012 р. вкладено лише на 8,3% більше капітальних інвестицій, ніж у 2011 р. Отже, частка валового нагромадження основного капіталу у структурі ВВП залишається вельми низькою. У 2012 р. вона складала відповідно 18,8%. Такий розподіл ВВП на користь споживання формує загрози для подальшого забезпечення розширеного економічного відтворення та реалізації модернізаційних реформ.

Не виправдалися також очікування щодо переорієнтації інвестиційних потоків із фінансово-розподільчих сфер у виробничу сферу економіки. Сформовані пріоритети інвестування засвідчують переважачою інвестиційну привабливість секторів із високою ліквідністю та швидким обігом коштів. Приріст інвестицій у січні-грудні 2012 р. забезпечено насамперед підприємствами сфер будівництва (приріст склав 20,2%), транспорту (13,4%), торгівлі (14,6%), а також паливно-видобувною та окремими галузями переробної промисловості. Відновилися також високі темпи зростання інвестицій підприємств фінансової діяльності (28,2%). Капітальні інвестиції промислових підприємств у січні — грудні 2012 р. зросли на 7,1% порівняно з аналогічним періодом 2011 р. Цього вдалося досягти насамперед унаслідок значної інвестиційної активності підприємств у сировинному секторі промисловості — обсяг капітальних інвестицій підприємств добувної промисловості збільшився на 29,2%, із виробництва та розподілення електроенергії, газу й води — на 5,5%.

У 2012 р. дещо знизилася активність залучення іноземних інвестицій в українську економіку. За даними Держстату України, надходження прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у 2012 р. становило 6013,1 млн дол. США, що на 7,1% менше обсягу 2011 р. При цьому значний спад приросту акціонерного капіталу (на 25,3% порівняно з 2011 р., до 4128,5 млн дол. США) лише частково компенсувався борговими інструментами (кредитами та позиками, торговельними кредитами та іншими зобов'язаннями перед прямими інвесторами). Приріст обсягу останніх у 2012 р. становив 1290,7 млн дол. США. Водночас структура внесення іноземних інвестицій за видами економічної діяльності свідчить про збереження тенденції щодо переорієнтації іноземних інвесторів на виробничу сферу економіки. У промисловість було

вкладено близько 52% сумарного приросту акціонерного капіталу (2136,8 млн дол. США), що майже удвічі більше, ніж у 2011 р. При цьому з усього приросту обсягу ПІІ у промисловість 74,2% було вкладено лише у дві галузі: харчову промисловість і сферу виробництва та розподілення електроенергії, газу й води. Натомість зупинився приріст іноземних інвестицій у фінансовій сфері економіки України.

Несприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура була одним з основних чинників, що стримували економічне зростання та інноваційного розвитку в Україні. Сповільнення експортних виробництв знайшло відображення в розвитку галузей реального сектору економіки.

У промисловості у 2012 р. спостерігалось суттєве сповільнення динаміки виробництва, яке із серпня пішло на спад. За 2012 р. обсяг промислового виробництва зменшився на 1,8% порівняно з 2011 р. Найвищих показників приросту промислового виробництва досягнуто в хімічній і нафтохімічній промисловості (7,3%), целюлозно-паперовому виробництві (4,5%) та виробництві й розподіленні електроенергії, газу та води (2,8%). Значно повільніше зростало виробництво у харчовій та добувній промисловості. Низка галузей, орієнтованих на внутрішній попит, продемонструвала негативну динаміку. Спад виробництва у легкій промисловості склав 5,5%, виробництві іншої неметалевої мінеральної продукції — 5,8%, обробленні деревини та виробництві виробів з деревини — 1,8% [3, с. 154].

У транспортній галузі загострюються проблеми післякризового відновлення, про що свідчить уповільнення зростання обсягів вантажних і пасажирських перевезень. У 2012 році підприємствами транспорту перевезено 771,9 млн т вантажів, що на 5,1% менше, ніж у 2011 р. Послугами пасажирського транспорту скористалися 6,8 млрд пасажирів, що на 2,4% менше від обсягу перевезень 2011 р. [3, с. 231].

Дієвим інструментом економічних реформ і механізмом, що забезпечить післякризове відновлення на якісній основі, є модернізація промислового сектору як основи економічного зростання у довгостроковому періоді. Протягом 2012 р. тривали модернізаційні процеси у базових галузях промисловості.

З аналізу динаміки та складників економічного зростання у 2012 р. в Україні можна констатувати, що основними проблемами сьогодення, вирішення яких потребує оперативних управлінських дій для є:

- нераціональна структура виробництва;
- відсутність диверсифікованих організаційних форм виробництва, нерозвиненість коопераційних зв'язків, вузька спеціалізація малих підприємств;
- низька конкурентоспроможність продукції, що зумовлено використанням зношеного та морально застарілого устаткування, що призводить до підвищення енерго-, матеріало- та ресурсомісткості виробництва;
- нерозвиненість науково-технічного потенціалу, що не дає змогу використовувати наукові і технологічні чинники в подоланні кризових явищ в економіці [3, с. 278].

Основою модернізації галузевої структури економіки регіону має бути оптимізація функціональної структури виробництва з пріоритетним розвитком високотехнологічних галузей, з використанням науково-технічних інновацій, енерго- та ресурсозберігаючих технологій для створення конкурентоспроможної національної економіки.

Для підвищення конкурентоспроможності промислового потенціалу регіону об'єктами модернізації мають бути не лише продукція, виробни, а й технологічні, економічні, організаційні, соціальні та управлінські аспекти. Важливе місце в підвищенні ефективності виробництва займають процеси модер-

нізації та реконструкції управлінської сфери виробництва. Перш за все, це розвиток і вдосконалення раціональних форм організації виробництва (наприклад, кластери).

У процесі формування засад нової регіональної політики, пошуку сучасних механізмів впливу на регіональну економіку Рада регіонів наголошувала на вдосконаленні моделі стимулювання регіонального розвитку на основі забезпечення переходу від традиційного централізованого фінансування розвитку базових галузей економіки до багаторівневої моделі стимулювання економічного зростання одночасно на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Основними критеріями ефективності роботи публічної влади всіх рівнів визнано підвищення показників зайнятості й рівня доходів домогосподарств, створення нових робочих місць, зростання економічної активності на місцях, посилення безпеки та поліпшення якості життя населення.

Упродовж 2012 р. відбувалися системні зміни у сфері стратегічного планування регіонального розвитку. Розгорнуто роботу з підготовки Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. Термін її дії дасть змогу органічно поєднати стратегічні орієнтири регіональної політики розвинених країн світу (насамперед країн ЄС) зі стратегічним баченням основних пріоритетів досягнення збалансованого регіонального розвитку в Україні. Стратегія створює можливості для врахування специфіки розвитку кожного регіону і водночас ставить завдання щодо формування консолідованого економічного простору країни.

Водночас процес розроблення та реалізації державної регіональної політики в Україні залишається розпорошеним. Насамперед через те, що цим питанням опікуються щонайменше три центральних органи виконавчої влади: Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство фінансів України. Відсутній і державний орган, до кола повноважень і завдань якого належали б питання координації міжрегіонального та міжмуніципального співробітництва як невід'ємного складника регіонального розвитку.

Системному реформуванню державного управління регіональним розвитком в Україні заважає недосконалість інституційно-правового забезпечення державної регіональної політики. Досі законодавчо не унормовано поняття "регіон", не визначено його співвідношення зі значеннями конституційних понять "область" та "адміністративно-територіальна одиниця". Не визначено статус правосуб'єктності регіонів, представництва їхніх власних (локальних) інтересів, статус регіонального самоврядування, що на практиці обмежує реалізацію принципу субсидіарності.

Перешкодою успішній реалізації державної регіональної політики в Україні є недосконале інституційно-правове забезпечення регіонального розвитку: невизначеним залишається правовий статус більшості інститутів, що стимулюють регіональний розвиток (у т.ч. агентств регіонального розвитку); законодавчо не унормовано особливості та сфери застосування інноваційних механізмів модернізації регіональної економіки — міжрегіонального співробітництва, зокрема формування регіональних кластерів (у т.ч. трансграничних) і кластерних об'єднань; незавершеність реформи місцевого самоврядування; унормування засад диверсифікації регіональної економіки; унормування механізмів державно-приватного партнерства; залучення міжнародної технічної допомоги на потреби місцевого й регіонального розвитку.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

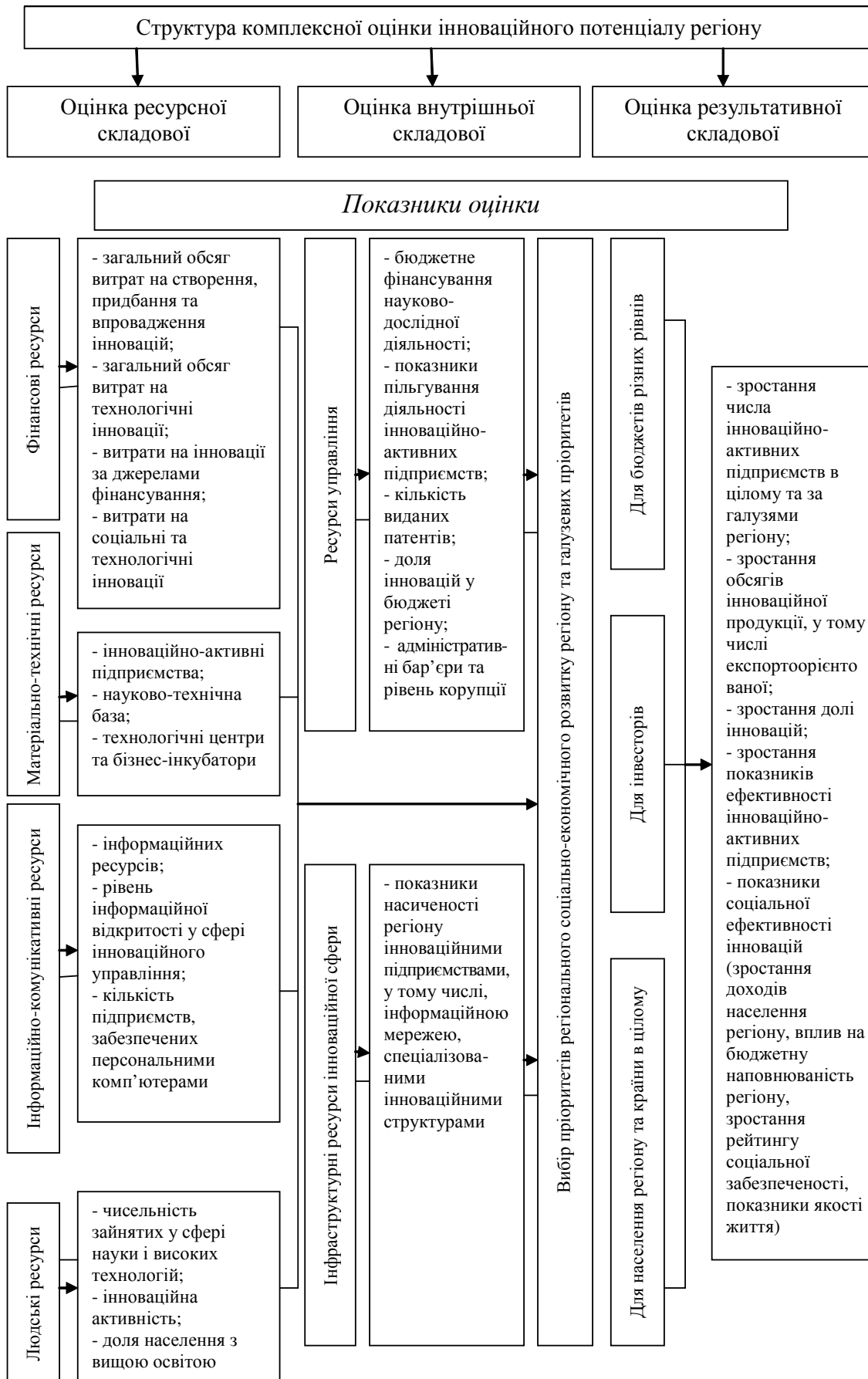

Рис. 1. Структура комплексної оцінки інноваційного потенціалу регіону

Законодавчого врегулювання потребують су-
перечливі питання відносин між органами виконав-
чої влади та органами місцевого самоврядування.

Зокрема йдеться про необхідність оптимального
розмежування повноважень між місцевими держав-
ними адміністраціями та органами місцевого само-

врядування, унормування поняття "делеговані повноваження", законодавчого визначення економічних та управлінських засад функціонування територіальних громад (з питань управління комунальною власністю, розвитку різних форм безпосередньої участі громадян у виконанні завдань і функцій місцевого самоврядування, налагодженні ефективної взаємодії територіальних громад під час реалізації спільних місцевих і регіональних проектів тощо) [3, с. 321].

Розвиток інноваційної діяльності в регіоні, гальмується через цілу низку проблем, зокрема: відсутність, або неефективність злагодженої державної інноваційної політики; недосконалість нормативно-правової бази, яка відповідає за регулювання інноваційної діяльності; відсутність взаємопов'язаної державної інноваційної політики та регіональної інноваційної політики; не налагоджений механізм підтримки інноваційної діяльності з боку місцевих органів влади; відсутність програми інноваційного розвитку; відсутність належної системи управління та регулювання діяльності елементів регіональної інноваційної системи зі сторони державних та місцевих органів влади.

Значною проблемою є відсутність ефективної інноваційної інфраструктури в регіоні. До складу інноваційної інфраструктури входять технополіси, наукові та технологічні парки, центри трансферу технологій, інноваційні центри, бізнес-інкубатори, інформаційні мережі науково-технічної інформації, експертно-консалтингові та реінжинірингові фірми, тощо. Не всі з вище перерахованих організацій є в регіоні. Основною причиною цього є недосконале законодавство або й повна його відсутність.

Тому, інтерес представляє методика оцінки інвестиційної привабливості регіону, яка взаємопов'язана з оцінкою інвестиційного ризику, чинників і умов, що впливають на його рівень (сукупність змінних чинників ризику інвестування) та потенціал, тобто тих можливостей, які можуть бути надані інвесторів на цій території.

У той же час, ця методика оцінки передбачає значне число показників і параметрів, що безпосередньо відображають та впливають на інноваційний потенціал, в той же час за рамками оцінної технології залишається цілий ряд параметрів, що характеризують як внутрішню — суб'єкту, так і результативну складові інноваційного потенціалу.

Необхідно відмітити, що для визначення рівня соціально-економічного розвитку регіонів використовується індекс розвитку людського потенціалу, як найважливішого елементу інноваційного потенціалу, оскільки основою стійкого соціально-економічного розвитку є розвиток людини на основі розширення можливостей вибору за допомогою забезпечення якості і високого рівня освіти. Перевага подібного підходу полягає у виділенні базових критеріїв соціального розвитку (довголіття, освіта, дохід), які підходять для кількісних зіставлень та порівнянь.

Методологічні підходи до оцінки рівня інноваційного потенціалу регіону повинні витікати з соціальної суті інноваційного управління і повинні включати систему показників (рис. 1). Динамічна характеристика інноваційного потенціалу, що припускає єдність просторових і тимчасових характеристик, включає складну систему відносин і взаємозв'язків, що забезпечують можливість формування інноваційно-активної моделі управління. Алгоритм розробки програмної моделі може бути представлений таким чином.

Перший етап припускає розробку нормативної моделі стану інноваційного потенціалу, визначення системи кількісних та (або) якісних характеристик,

вектору інноваційного розвитку. Другий етап пов'язаний з комплексною діагностикою, визначенням фактичних значень показників інноваційного потенціалу з урахуванням розробленої нормативної моделі. Третій етап пов'язаний з інноваційним проектуванням, визначенням розвитку інноваційного потенціалу і зниженням ризиків і загроз на основі результатів комплексної діагностики, визначенням механізмів управління і формуванням інфраструктури інноваційних перетворень.

ВИСНОВКИ

Отже, при розробці системи оцінки важливим видається дотримання наступних методологічних принципів, використовуваних при формуванні пріоритетів інноваційної діяльності. По-перше, це принцип критичної перевірки, за допомогою якого можна значно розширити поле наукового пошуку перспективних напрямів, які можуть реалізуватися у базисних інноваціях.

По-друге, принцип експериментальної обгрунтованості інноваційно-технологічних проектів при оцінці перспективності альтернативних напрямів стратегічного прориву регіонального розвитку. По-третє, важливим видається ранжирування пріоритетів інноваційно-технологічної стратегії.

Інноваційний розвиток, інноваційний прорив, у тому числі і у вузькому (технологічному) розумінні на регіональному рівні, можливий тільки як результат спільної узгодженої та ефективної політики суб'єктів інноваційного управління на основі комплексної оцінки інноваційного потенціалу. Одним з елементів управління інноваційною діяльністю і механізму розвитку інноваційного потенціалу являється його оцінка.

Тому, ключовим завданням органів державного управління в сучасних умовах є організація системи моніторингу та оцінки інноваційного потенціалу регіону з метою виявлення ефективності його використання. В той же час, необхідно здолати обмеженість економічних підходів, тому що ефективність управління інноваціями багато в чому пов'язана з готовністю використати наявний потенціал, мотивацією до інноваційної діяльності та управлінською культурою.

Література:

1. Жихор О.В. Оцінка потенціалу інноваційного розвитку регіону / О.В. Жихор, Т.К. Куценко // Науковий вісник НЛТУ України. — 2011. — № 3. — С. 52—58.
2. Равлюк В.В. Державна підтримка здійснення інноваційної діяльності на регіональному рівні / В.В. Равлюк // Інвестиції: практика та досвід. — 2010. — № 1. — С. 37—38.
3. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. — К.: НІСД, 2013. — 576 с.

References:

1. Zhykhor, O.V. and Kutsenko, T.K. (2011), "Estimation of potential of innovative development of region", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 3, pp. 52—58.
2. Ravliuk, V.V. (2010), "State support of realization of innovative activity at regional level", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 1, pp. 37—38.
3. Schorichne Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy (2013), *Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovysche Ukrainy v 2013 rotsi* [About internal and external position of Ukraine in 2013], NISD, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2013 р.